

JAN EKECRANTZ

Journalismi viestintänä

Kolme ajankuvaa¹

Artikkelissa journalismia tarkastellaan institutionaalisenä toimintana, joka tuottaa tapahtumia. Tutkimus piirtää kolme ajankuvaa ruotsalaisen uutisjournalismin tavasta tuottaa tapahtumia vuosina 1925, 1955 ja 1987. Kehityksen myötä uutisjournalismin asettaman yhteiskunnan kehitystä kuvataan muun muassa määrittelemällä kullekin ajalle tyypillinen tapahtumatyyppi, pohtimalla uutisten tapaa jäsentää aikaa sekä tutkimalla journalismin ja muiden yhteiskunnallisten instituutioiden suhteita sellaisina kuin ne uutisteksteissä välittyvät.

Journalismi on institutionaalisesti säädelty viestintämuoto, jonka tärkein tuote on tapahtuma. Tämä kiteyttää ne lähtökohdat, joilla seuraava pilottitutkimus ankkuroituu². Kiteytyksen avainkäsitteet — instituutio, viestintä ja tapahtuma — viittaavat kaikki niin teksteihin, konteksteihin kuin journalismin mikro- ja makroaspekteihinkin. Artikkelini sisältävä empirinen tarkastelu yrittää osoittaa tällaisen lähestymistavan hedelmällisyyden. Asiaan liittyen kokeilen joitakin sekä laadullisia että määrällisiä menetelmiä, joilla voi valaista journalistisen tekstitarjonnan suhteita yhteiskuntaan eri aikoina.

Tutkimuksen materiaalina on kolme ajallista poikkileikkausaineistoa, neljän päivälehdien yhden viikon numerot vuosilta 1925, 1955 ja 1987³. Lehtien sisällön tutkimus kiertyy *journalistisen diskurssin* käsitteen virittämien kysymysten ympärille. Millaisia journalistisia strategioita voidaan tunnistaa, millaisia diskursiivisia kenttiä muodostaa ja millaisia tapahtumia kokonaisuudesta erottuu? Mitä rooleja, toimijoita tai sosiaalisia kategorioita rakennetaan yhtäältä journalistisessa todellisuudessa ja toisaalta sen avulla? Millaista yhteiskunnallisen viestinnän muotoa journalismi kulloinkin edustaa? Tutkittaessa journalismia viestintänä ja diskurssina tarkastellaan myös ilmaisukeinoja, sanoja, kuvia ja muita journalististen tuotteiden osia. Kysyn myös, kuinka journalismin sisällöt ja viestintä voidaan edelleen suhteuttaa sen *institutionaaliseen tuotantokontekstiin*. Millainen on näinä kolmena poikkileikkausvuotena ollut journalismin suhde muihin yhteiskunnallisiin instituutioihin, miten journalistin rooli on muuttunut ja voimkeko jäljittää näitä muutoksia journalistisista teksteistä? Ja jos voimme, miten se käy päinsä.

Yleisesti käytetyt termit ”diskurssi” tai ”diskurssianalyysi” tarkoittavat monia eri asioita johtuen siitä, että käsitteitä ovat osaltaan muokanneet keskenään hyvin erilaiset teoriaperinteet. Perustava erottelu kulkee kielitieteellisen (lingvistisen) ja yhteiskuntatieteellisen (sociologisen) lähestymistavan välillä. Edellinen korostaa puheen ja tekstin muotoja, jälkimmäinen puolestaan keskittää huomionsa siihen sosiaaliseen yhteyteen, jonka osa kulloinkin puhe tai teksti on⁴. Hallitsevien diskurssien ja muun yhteiskunnallisen elämän väiset suh-

teet eivät ole historiallisesti pysyviä, vaan jatkuvassa muutoksessa (Wuthnow 1989, 1992). Eri aikoina diskursseilla on erilaisia tehtäviä. Ei tunnu kovinkaan kaukaa haetulta väittää, että diskursiivisilla käytännöillä on modernin yhteiskunnan vallankäytössä yhä keskeisempi asema. Niin tekee mm. lingvisti Norman Fairclough:

”Modernille yhteiskunnalle, esi-modernin vastakohtana, on luonteenomaista, että diskursilla on erityinen ja yhä tärkeämpi rooli valtasuhteiden muokkaamisessa ja uusintamisessa sekä niiden sosiaalisten identiteettien tuottamisessa jota nämä suhteet vaativat” (Fairclough 1992, 139)

Hiukan vähemmän pyöryttävä mutta tutkimisen arvoinen on myös väite, että diskursiivisten käytäntöjen ja muiden käytäntöjen sekä yhteiskunnallisen todellisuuden suhteet näyttävät eri aikoina erilaisilta. Seuraava lyhyt selostus käsitteistä, menetelmistä ja aineistoista osoittaa, miten tässä tutkimuksessa on yritetty saada haltuun tekstien ja erilaisten kontekstien väliset suhteet kolmessa historiallisessa tilanteessa.

Kontekstuaalisen diskurssianalyysin ulottuvuudet

Journalistiset instituutiot organisoivat ja tuottavat itse *erään diskurssin*. Tämä diskurssi on monenlaisen journalismin ylläpitämän viestinnän tuotetta. Se, millaista viestintää journalismi ylläpitää, liittyy journalismin asemaan yhteiskunnassa, etenkin sen suhteisiin muihin instituutioihin. Journalistisen tekstin tasolla nämä suhteet esiintyvät intertekstuaalisuutena, mm. siinä, miten muiden instituutioiden diskurssit tulevat osaksi journalistisia tekstejä. Se, kuinka tämä tapahtuu, kertoo meille paljon valtasuhteista — niin yksittäisten toimijoiden kuin instituutioidenkin välillä⁵.

Journalistinen diskurssi on journalismissa, itse määrittämillään kentillä, etulyöntiasemassa muihin diskursseihin nähden (Wuthnow 1989). Näitä journalistisia kenttiä kehystävät kuitenkin kunkin ajan teemoja luonnehtivat vastakohtaisten merkitysten parit. Tällaisten kehysten sisällä tapahtumat saavat merkityksensä. Tässä mielessä kaikki journalistiset *tapahtumat ovat rakennettuja, konstruoituja*.

Journalismi on monessa mielessä massailmiö. Se on suurteollisuutta, joka koneellisella säännönmukaisuudella tuottaa ja jakaa ennenkuulumattoman määrän tekstejä miljoonayleisöille. Siksi sen tutkimuksenkin pitäisi tavoitella tiettyä suuruusluokkaa, ainakin jos ollaan kiinnostuneita siitä todellisesta viestinnästä, jota se ylläpitää yhteiskunnassa tai jos halutaan tarkastella sen tyypillisten piirteiden muutoksia ajasta toiseen. Journalististen tekstien laadullisia ominaisuuksia, niiden sisältöä, ei näet voida erottaa niiden määrällisestä puolesta. Määrä on itsessään eräs sisältö, jonka jokainen lehdenlukija ymmärtää. Journalismin massiivisuus on siis toisin sanoen sen yksi perustava laadullinen ominaisuus. Se on jokaisen painetun kirjaimen sisäänrakennettu edellytys. Jokainen journalistinen teksti edellyttää sekä kirjoittajaltaan että lukijaltaan käsitystä muiden journalististen tekstien virrasta — tekstisysteemistä, jossa tapahtumat tuotetaan ja muokataan. Tähän institutionaalisesti tuotettuun intertekstuaalisuuteen emme voi tässä syventyä tarkemmin, mutta se osaltaan selittää, miten käsillä olevan tutkimuksen aineisto on koottu.

Tällaisista lähtökohdista tehdyissä tekstianalyyseissa yksittäinen kirjoittaja jää takalalle. Huomio kohdistuu ennen muuta instituutioihin ja tekstijärjestelmään, jota instituutiot tuottavat. Tekstin organisointi eri tasoilla on tällöin yhtä tärkeä huomion kohde kuin sen ling-

vistiset erityispiirteet. Suuri aineisto antaa paremmat mahdollisuudet "asettaa tekstin historiaan ja historian tekstiin", kuten Kristeva (1986) asian muotoilee. Tämä koskee sekä mikro-että makrohistoriaa — tapahtumien kehittymistä yhden viikon asettaman aikaperspektiivin sisällä ja eroja eri historiallisten aikakausien välillä.

Journalismi on monella tavalla erityistä, jos sitä vertaa muihin inhimillisen kommunikaation ja institutionalisoituneen toiminnan ilmauksiin. Seuraava erityispiirrelistä on luonteeltaan alustava. Journalistisia tekstejä tuotetaan, jaellaan ja kulutetaan teollisten muotojen puitteissa. Journalistiset genret ovat (kykyjen ja informaation tuottamisen, sosiaalisen kontrollin, jne.) institutionalisoituneita käytäntöjä. Journalismissa on annettu järjestys tekstin tuottajan ja sen kuluttajan välillä, puhujan ja kuulijan roolit eivät ole vaihdettavissa (Foucault 1971). Journalismi on tapahtumadiskurssi, se on ottanut tehtäväkseen kertoa päivittäin sen, mitkä näyttävät olevan tärkeitä tapahtumia. Journalismi myös 'kantaa' mukanaan yhteiskuntaa, ei vain siinä perinteisessä mielessä, että se uusintaa vallitsevat valtasuhteet, vaan myös siinä mielessä, että yhteiskunta osaltaan konstituoitetaan tai rakennetaan journalismin sisällä. Käsillä olevassa tutkimuksessa nämä ominaisuudet ohjaavat kysymään mm., minkälaisen *viestinnällisen suhteen* journalismi luo erilaisten ulkoisten ja sisäisten edellytystensä puitteissa? Millaisia viestinnällisiä rooleja institutionalisoidaan? Kysymykset koskevat niitä sosiaalisia ryhmiä, jotka media yhdistää 'kuvaamassaan' viestinnässä — siinä viestinnässä, jota journalismi esittää, yhtä hyvin kuin siinä, jota se käytännössä ylläpitää toimijoiden, journalistien lukijoiden tai sosiaalisten ryhmien, instituutioiden jne. välillä.⁶

Tärkeä seikka kaikessa journalistisessa viestinnässä ovat kysymykset ja vastaukset. Mikrotasolla voimme tutkia sitä, miten kysymykset ja vastaukset haastatteluissa tuottavat tekstin. Toinen puoli asiaa on, että kysymykset ja/tai vastaukset sitovat sosiaaliset ryhmät ja toimijat pysyvään vuorovaikutukseen toisiinsa, kun kysymykset poikivat vastauksia ja yhä uusia kysymyksiä. Kuka kysyy, mitä kysymyksiä, keneltä ja ketkä vastaavat mitenkään? Journalismi on itsekin ongelmia välittävä ja muotoileva taho, jolla on myös arvovaltaa hankkia vastauksia. Mutta yleisesti ottaen journalistisen päiväjärjestyksen ideologinen luonne ilmenee niissä kysymyksissä, joita se asettaa julkisuudessa tai sulkee sen ulkopuolelle. Näiden seikkojen kanssa hyvin läheisessä yhteydessä ovat käsitys yhteiskunnasta ja myös ihmiskuva, jotka molemmat välittyvät osana syntyneitä viestinnällisiä suhteita. Yhteiskunta työstetään esiin tietynnäköisenä niissä sosiaalisissa suhteissa, joita tekstit nostavat esiin tai jotka ne ottavat annettuina. Kysymykset ja vastaukset kuuluvat niihin seikkoihin, jotka voivat antaa vinkkejä siitä, miten sosiaaliset suhteet ja valtasuhteet muuttuvat historiallisesti. Ne myös kertovat journalismin osuudesta poliittisten ongelmien esiin nostamisessa ja ratkaisuisissa.

Aika ja tila ovat perustavia kategorioita kaikissa todellisuuden kuvauksissa. Niiden osalta eri genret ovat erilaisia⁷. Tapahtumat konstruoidaan aina kulttuurisesti määriteltyjen aika- ja tilaparametrien mukaan. Journalismi kirjoittaa historiaa päivä päivältä luomalla "nyt"-hetken ja antamalla tälle nykyhetkelle tietyn sisällön. Sanat "täällä" ja "nyt" eivät välttämättä ole tippaakaan vähemmän ideologisesti ladattuja kuin esimerkiksi "me" ja "he".

Journalismin kehitystä modernina aikana — Ruotsissa kutakuinkin 1900-luvulla — on määrännyt sen vähittäinen *institutionalisoituminen*. Journalismi on raivannut itselleen aseman, oman tilan yhteiskunnallisessa elämässä. Journalismille institutionalisoituminen

merkitsee muun muassa tiettyä organisaatioiden sisäistä, koko lailla yhteen muotoon valetua ammatillistumista, johon kuuluvat tiukan hierarkkinen johtamismalli ja vahva perinteen kunnioitus⁸. Myös vahvat työmarkkinaorganisaatiot, valtion kanssa neuvotellen sovittu sääntöjen järjestelmä, journalistikoulutus sekä muu yhteiskunnan tuki täydentävät kuvaa journalismin yhteiskunnallistumisesta. Journalismi on institutionalisoitunut osin muiden yhteiskunnallisten instituutioiden (ideologisten koneistojen) kustannuksella, joko kamppailun kautta tai siten että journalismi on yksinkertaisesti täyttänyt syntyneen valtatyhjiön. Suureen osaan etenkin uutisten sisällöstä on eri aikoina lyönyt leimansa journalismin suhde tiettyihin muihin yhteiskunnallisiin instituutioihin. Kysymys on sekä valtasuhteista että markkinastrategioista.

Institutionalisoituminen tarkoittaa myös todellisuuden kuvausten ja sitä koskevien konstruktioiden standardisoitumista. Pinnalta katsoen tämä tapahtuu ajasta toiseen itsensänselvänä otetun genrejärjestelmän piirissä. Tämä genrejärjestelmä, etenkin suhteet genrejen välillä — journalismin ”älyllinen työnjako” — on historiallisesti kehittynyt kohti yhä vahvempaa integroitumista. Jokaisella genrellä on tehtävänsä median yhä läpikotaisemmin suunnitelmallisessa kokonaistarjonnassa.

Menetelmät ja aineistot

Poikkileikkausmetodi jäljittelee tavallaan journalistisen instituution omaa työtappaa. Journalismi jäähmettää historian joka päivä deadlineen tullen. Poikkileikkauksen ajankuvissa tekstejä tutkitaan konkreettisissa historiallisissa tilanteissa. Tarkastellaan sitä, miten ne kirjoittavat omaa nykyhetkeään (Gripsrud 1991; Chartier 1987). Menetelmän avulla ei voi eritellä ajassa tapahtuvia muutoksia, vaan pelkästään eroja tilanteiden välillä, jolloin huomion kohteena ovat synkroniset yhteydet.

Tutkimus on pääosin rajattu neljään lehteen. Tutkittavina ovat *Arbetarbladet*, *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet* ja *Vestmanlands Läns Tidning*. Tässä pilottitutkimuksessa on myös juttumäärä varsin pieni. Mukana on 120 juttua kolmelta eri vuodelta ja neljästä eri lehdestä. Jutut alkavat kaikki etusivulta (toinen pilottitutkimuksen rajaus), mutta ne ovat mukana kokonaisuudessaan, mukana on siis myös jutun mahdollinen jatko-osa lehden sisäsivuilta. Kaikkiaan otos on runsaat 70 000 sanaa tai 120 tiheään ladottua A4-sivua.

Artikkelit on muokattu ja käsitelty perusdataksi kolmella eri tavalla. Ne on tallennettu tekstikorpukseksi, jota voidaan käsitellä tekstinkäsittelyohjelmien avulla. Tämän jälkeen kvalitatiivista erittelyä on voitu syventää sana- ja esimerkkihauilla sekä jäsentämällä tekstimateriaalia temaattisesti. Korpus on edelleen sovitettu tekstidataohjelmaan, jonka avulla on ollut mahdollista saada esiin sanojen esiintymistiheyksiä ja tietoa joidenkin valittujen sanojen konkordanssista (yhtäpitävyydestä)⁹. Kolmanneksi jutut on koodattu sisällöllisesti ja muodollisesti sen mukaan, millä tavalla tapahtumat liittyvät toisiinsa, minkälainen on niiden aika-tila -konstruktio, sijoittelu ja kuvitustyyli.

Tarkasteltavat muuttujat ovat valikoituneet esiin prosessissa, joka muistuttaa 'grounded theory' -tyyppisen teorian muotoilua¹⁰. Koko viikon materiaalin tarkan läpikäynnin aikana ovat esimerkiksi perustavat *tapahtumatyyppit* kiteytyneet. Tällaisen luennan avulla olemme myös pusertaneet esiin implisiittisempiä teemoja, viestintästrategioita, yhteiskuntakonstruktioita ja muita piirteitä, jotka ovat eri vuosille luonteenomaisia¹¹.

1925

Käyn nyt lähemmin läpi lehtien sisältöä ja niiltä eri näkökannoilta, joita edellä esiteltiin. Aloitan marraskuulta 1925. Jokaisen vuoden läpikäynti seuraa suunnilleen samaa mallia: aloitan tapahtumatyyppistä, käsittelen sitten lähemmin juttujen tapaa asettaa kysymyksiä ja vastata niihin, niiden tapaa rakentaa kuvaa oman aikansa nykyisyydestä sekä sitä, millaista kuvitusta lehtien sivuilta löytyy. Lopuksi kiinnitän huomiota journalismin institutionaalsiin suhteisiin ja journalistin rooliin.

Tapahtumatyyppi. Vuoden 1925 aineistosta kiteytyy esiin tapahtumatyyppi, jota voi kutsua *puheteoksi*. Siinä jokin taho, yleensä jonkin instituution edustaja, esittää toiveen, asettaa vaatimuksia, kysyy jotakin, pitää esitelmän, esittää valituksen tai kiistää jotakin, läkyyttää jotakuta tai kritisoi jotakin. Vuonna 1925 lehden sivut ovat foorumi monille yksittäisille äänille, olkoonkin että äänet usein edustavat jotakin. Melkoinen joukko yksilöitä, ryhmiä ja intressejä saavat äänensä kuuluviin ilman ilmeisempää toimituksellista puuttumista. Nämä äänet puhuvat toisistaan riippumatta — vain harvoin saa kuulla dialogia, kuten silloin kun johonkin kirjoitukseen painetaan vastine, joku esittää vaihtoehdoisen teorian jne. Voimme kuvata *polyfoniaa*, termillä jota Bahtin käytti alunperin kuvaamaan Dostojevskin romaanimailman moniäänisyyttä. Näiden äänten selän takaa ei löydy mitään kaikkittävää kertojaa. Myöskään 20-luvun journalismista ei löydy ääniä säätelevää toimitusstrategiaa tai pyrkimystä sisällyttää äänet journalismin omaan puheeseen. Lehti lähettää tiedonantoja yksiltä ihmisiltä toisille. Kaikissa tutkimusviikon keskeisiä tapahtumia kuvaavissa jutuissa (jotakin tulipaloja lukuunottamatta) on tällaisia puheosuuksia. Jo monista otsikoista käy ilmi, että jutut ovat juuri puhetapahtumien kuvauksia. Mitään vastaavaa ei löydy myöhemmiltä vuosilta. Itse puheet ja ilmaisut nostetaan 1920-luvulla esiin pääällimmäisinä tapahtumina.

Ääniä ja lausuntoja järjestellään hiukan eri tavoin. Tavallisimmin juttu on yhtä kuin lausunto, jonka toimituksellinen johdanto avaa. Olipa lausunto syntynyt lehden aloitteesta tai muuten, se on tapana esittää referaattimuodossa, lyhennelmänä alkuperäisestä esityksestä. Esimerkiksi ministerin esitelmän raitiuskysymyksestä avaa johdanto ja tiedot esitelmän pitoajasta ja -paikasta. Johdantoa seuraa epäsuoraa ja suoraa esitystä vaihdellen käyttävä, tyystin kommentoimaton referaatti: ”Aluksi puhuja korosti että ...”. Puhuja voi myös olla toimittaja tai toimituksen jäsen jolla on jotain ilmoitettavaa. Hän voi esimerkiksi kuvata Nygatanin kurjaa liikennetilannetta ja päättää esityksensä ehdotukseen, että kadun ainoalla jalakäytävällä siirryttäisiin oikeanpuoleiseen liikenteeseen. Joskus lausunto voi olla seurausta ”puhelinkeskustelusta lehden kanssa”, usein kun kiinnostava henkilö on tullut kotiin ulkomaanmatkalta.

Toisinaan teksti tarjoaa erilaisia lausuntoja eräänlaisena miniesitelmiä sarjana — yksi ääni kerrallaan. Tällä tavalla teksti on organisoitu esimerkiksi monissa jutuissa, jotka kertovat koululakosta Stödessä tai uudistuksista poliisivoimissa. ”Äänien järjestely” kaikkein edistynein muoto löytyy artikkeleissa, joissa on järjestetty eräänlainen kvasiviestintä erilaisten näkökohtien esittäjien välille. Esimerkkinä voi mainita jutusta, joka kertoo Suomessa järjestettävän vaihtoehdoisen ekumeenisen kokouksen järjestelyistä. Toimittaja on puhunut pappien ja teologien kanssa, jotka ovat joko suunnitellun kokouksen puolesta tai sitä vastaan, mutta samalla hän on tuonut esiin myös muita ”ei-läsnaolevia” ääniä haasteltavien henkilöiden kommentoitavaksi.

Äänten paljous, lausunnot lausunnoista jne., asettavat puheteot journalismin polttopis-

teeseen. Juttujen kuvitus voimistaa tätä vaikutelmaa edelleen, herrat medaljonkikuvissa kertovat omaa kieltään (lisää tästä tuonnempana). Tätä näin tai noin järjestettyä polyfoniaa ei kuitenkaan pidä tulkita rajoittamattomaksi pluralismiksi. Ennen kaikkea se ilmentää journalismin esi-institutionaalista tilaa. Lehti ja sen tekstit eivät vielä ole ottaneet tukevaa otetta julkisesta puheesta. Eikä yksittäisten äänten kaikuminen lehdessä tarkoita, että siellä kuul-taisiin kenen tahansa puhetta. Toimijat, jotka puhuvat lukijoille, kuuluvat ajan poliittiseen, by-rokerattiseen ja taloudelliseen eliittiin. Yleisö ei myöskään ole vielä kiteytynyt sosiaalisena kategoriana tai markkinointisegmenttinä. Sikäli kuin lukijoiden puhuttelusta voi päätellä, myös yleisö koostuu yksittäisistä, säännöllisesti lehteä lukevista yksilöistä. Monasti toistuvia ilmauksia ovat ”kuten tunnettua ...” ja ”kuten aiemmin kerrottiin ...”.

Vuonna 1925 käytetään niin suoraa kuin epäsuoraakin *lainausta*. Molemmissa ta-pauksissa käy selvästi ilmi, että jollain muulla kuin journalistilla on sana hallussaan, vaikka lainausmerkit tai repliikkiviiva usein puuttuvatkin (siitä huolimatta että referaatti ehkä on sa-natarikka). Kuten havaittiin, puhe eri muodoissaan on itsessään vuoden 1925 pääteema. Puheen kohteena on usein toisten puhe (vrt. ekumeeninen kiista edellä). Journalisti tai toi-mittaja seisoo puheen ulkopuolella ja hän tyytyy ojentamaan sen edelleen, joskus hiukan järjestelemään sitä.

Kysymykset vailla vastauksia ovat tuon ajan tyypillisiä otsikoita. Milloinkaan myöhem-min ei otsikoissa esiinny vastaavaa määrää kysymysmerkkejä. Kysymykset koskevat peri-aatteessa kolmea seikkaa: 1) Onko huhu todellakin tosi? 2) Millainen päätös asiassa teh-dään? 3) Miten meidän oikein käy, mikä on hyvin ja mikä huonosti? Huhut sellaisenaan ovat kiinnostavaa aineistoa, samoin päätöksentekoprosessit. Journalisti yksinkertaisesti vä-littää eteenpäin sitä todellisuudessa vallitsevaa epävarmuutta.

Tuon ajan *nykyhetken ja nykyisyyden* journalistisia konstruktioita hallitsee esimoder-nin ja modernin ajan välinen kaksinapaisuus. Näistä esimoderni on läsnäolevampi kuin mo-derni. *Nykyisyys* on 1925 hetki, josta monin eri tavoin silmällään mennyttä. Moderni ei ole juuri muuta kuin unelma, vaikka se joskus aineellistuuikin (esim. jutussa uudesta huikean komeasta Gripsholm -matkustajalaivasta ja sen luksustiloista). *Nykyhetki* näyttää ennen kaikkea historian tuotteelta tai jonkin toiminnan lopputulokselta. Esimerkin ”nyt”-sanan avul-la luoduista muotoiluista tarjoaa juttu Nobel-palkitusta tiedemiehestä: ”*Nyt* professori Sieg-bahn on palkittu panoksestaan röntgentutkimukseen”. Stöden koulukiistasta puolestaan il-moitetaan: ”Kouluhallitus on *nyt* toimeenpannut eduskunnan vaatiman selvityksen ...”. Menneitä epäkohtia, jotka ovat johtaneet johonkin kestäättömään ja korjattavaan tilantee-seen kuvataan jutussa pienen rautatieyhtiön kurjasta tilanteesta: ”... Viranomaisten taholta täytyy tehdä jotain, että *nykyinen* tilanne saadaan muutetuksi ...”. Myös kavallukset ja pe-tokset ovat aiheuttaneet ongelmia: ”Kokonaista 704 henkilöä maan eri puolilta, jotka olivat maksaneet suurempia tai pienempiä summia tilataksaan erilaisia tavaroita, ovat *nyt* joutu-neet velkojan asemaan konkurssissa ...”. Vertailuja tehdään myös aiempaan tilanteeseen: ”Puhuja esitti aluksi, että olosuhteissa *nyt* ja kymmenkunta vuotta sitten ilmenee silminnä-htäviä eroja”.

Myöhempien vuosien raportoinnista poiketen vuonna 1925 jutuissa on tapana ker-toa, miksi jutun aihe on *ajankohtainen*, tuomalla esiin jutun aiheen ajankohtaistava tapahtu-ma. Tämä alleiviivaa hyvin selkeästi toimituksen passiivisuutta. Viestimet eivät tee ajankoh-taisesta ajankohtaista. ”Nyt on kuitenkin tapahtunut jotain, joka on mutkistanut kysymystä

...” (pitkäaikainen koulukonflikti). ”Nobelkomitea on nyt antanut hallitukselle lausuntonsa Alfred Nobelin veljenpojan, tri Emmanuel Nobelin selostuksesta eduskunnalle tehtyyn ehdotukseen ...”.

Kuvamateriaali on osa journalismia. Siksi kuvien ja niissä eri vuosina havaittavien erojen tutkiminen täydentää ja syventää tekstien ideologisten, temaattisten ja kielellisten piirteiden erittelyä. Miten muutos viestinnällisissä suhteissa ilmenee lehtikuvissa? Ovatko myös kuvat osa tuotannon ja uusintamisen ideologista ilmastoa? Karkea kuvaus eri vuosien kuvien yhteiskunnallisesta tilanteesta tarjoaa lähtökohtia yhteiskunnalliseen kuva-analysiin. Taulukko kertoo eri vuosien kuvien jakaumat ei ketään, yhtä henkilöä ja useampaa henkilöä esittäviin¹². Yhtä henkilöä esittävät kuvat on jaettu henkilökuviin (potretteihin) ja ihmisiä tietyssä ympäristössä esittäviin.

	1925	1955	1987	Yht.	N
Henkilökuva	46	28	30	32	100
Henkilö tietyssä ympäristössä	6	15	25	16	50
Kaksi tai useampia henkilöitä	21	49	40	40	123
Ei ihmisiä	27	9	6	12	36
	100	101	101	100	
N	67	137	105		309

Taulukko 1. Etusivun kuvat neljässä sanomalehdessä 1925, 1955, 1987 (%).

Ei ole yllättävää, että vuonna 1925 tavallisin kuva on henkilöpotretti. Toiseksi eniten on asia- ja miljöökuvia, joiden osuus on sittemmin vähentynyt voimakkaasti. Ihmisiä yhteiskunnallisessa tai muussa ympäristössä esittävien kuvien osuus kasvaa vuoden 1925 jälkeen voimakkaasti, mutta hyvin eri tavalla vuonna 1955 kuin 1987. 1955 puolet kuvista esittää kahden tai useampaa ihmistä. Kuvat yhdestä ihmisestä tietyssä ympäristössä ovat kasvattaneet osuuttaan kuudesta viiteentoista prosenttiin. Vuosien 1955 ja 1987 välillä ryhmäkuvien osuus putoaa jälleen ja etusijalle nousevat yksilöt tietyssä ympäristössä. Tämä kategoria kasvattaa osuuttaan 15 prosentista 25 prosenttiin. Tarkastelemalla kuvia taulukon yleiskuvaa lähemmin voidaan vastata joukkoon kysymyksiä. Nämä koskevat osin erityyppisten kuvien sisältöä ja osin niiden suhdetta muihin kuvatyyppisiin ja tutkimuksen muihin muuttujiin. Millaisissa ympäristöissä tai tilanteissa ihmiset 1925 esiintyvät? Mitä he tekevät? Mitä ryhmäkuvissa tehdään?

Lähes puolet kuvista ovat henkilökuvia (potretteja miehistä, yksi näyttelijätär tekee poikkeuksen). Käytäntö ennakoii nykyajan television *puhuvia päitä*. Yleisin syy näiden kuvien julkaisuun on, että kuvatut ihmiset ovat juuri pitäneet puheen tai heidät on kuvattu sitä parhailaan pitämässä. Vuoden 1925 hallitseva tapahtumatyyppi, puheteko, näyttää myös olevan selvästi eniten kuvittamisen arvoinen.

Näemme mm. ministeri Wigforssin pitämässä puhetta kansan raiittuudesta. Kolme teologia antaa panoksensa ekumeeniseen keskusteluun. Joukko johtajia tekee ehdotuksen. Kauppias suunnittelee ruotsalaisille siirtomaata Columbiasta. Insinööri esittää uuden teorian ukkosesta ja kaivonkatsojien taikavarvusta. Ryhmä oikeisto-

politiikkoja puhuu hämärästi kriisialttiista taloustilanteesta. Professori Siegbahnin mielestä Nobelpalkinto tulee kyllä tarpeeseen. *Arbetarbladet*issa Mussolinin väitettään kärsivän hysteerisistä kohtauksista, mutta Heidenstam sanoo *Svenska Dagbladet*issa, että uutiset Italiasta tulevat epävarmoista lähteistä.

Puhujat kuvataan suoraan ja yksinkertaisesti. He puhuvat suoraan lukijalle. Konstailematon kuva vastaa suoraan toimituksen muutenkin minimaalista panosta. Toimitus tyytyy useinkin vain tuomaan alleviivaten tai korostuksin esiin puhujan puheen kiinnostavat ja huomionarvoiset kohdat. *Yhteiskunta* koostuu monologeista, joita poliittisen ja taloudellisen valtaeliitin jäsenet esittävät. Emme vielä näe journalisteja kuvassa, vaikka nämä silloin tällöin osallistuvatkin ajan monologiin tuottamiseen esiintymällä itse puhujina.

Kuvilla (14 kpl), joissa on useampia ihmisiä, ei ole mitään suoraa yhteiskunnallista sisältöä. Useimmiten nämä ovat ulkokuvia: ihmisjoukko lentokoneen vieressä, laiturilla, näyttelytalon edustalla, kadulla lumituiskussa jne. Yksi ainoa kuva (riitaa sovittavasta neuvottelukunnasta) koskettaa yhteistyötä ja yhteiskunnallista viestintää, seikkoja jotka nousevat selkeästi hallitseviksi seuraavana tutkimusvuonna (1955).

Siirryn nyt kuvista siihen, mitä tekstit kertovat meille *journalismin suhteesta muihin instituutioihin* tuohon aikaan. 1920-luvulla näyttää siltä, että (tietyt) *instituutiot ovat ongelma* muulle yhteiskunnalle. Vaikka journalismi ei toimikaan asiassa yhtenäisesti, käy silti selväksi, että tietyt toimijat joutuvat jatkuvasti hyökkäysten kohteeksi kun taas toisia ei koskaan arvostella tai tongita skandaalien toivossa. 1925 kirkko ja koulu ovat erityisen ongelmallisia. Jokaikaisessa aineistomme kirkkoa tai kirkon edustajia käsittelevässä jutussa päällimmäinen sanoma on negatiivinen. Juttu voi käsitellä juopunutta, kolehtirahat kavaltanutta kirkkoherraa, joka esiintyy lehtien palstoilla yhtenä tai useampana päivänä viikossa, piispaa joka lohkaisee 75 prosenttia köyhäinavusta omaan hallintoonsa tai ekumeenisia riitoja piispainkokouksen suunnittelun yhteydessä. Pelkkä huomio on jo sinällään merkittävää — vastavia kertomuksia esimerkiksi upseereista tai poliiseista ei löydy yhtäkään.

Esimerkkinä koulun käsittelystä voi mainita lähes jatkokertomuksenomaisen jutun naisopettajasta, jonka väitetään aiheuttaneen epäasiallisella käytöksellään pitkän koululakon. Monet lehdet kertovat lisäksi selvityksestä, jonka mukaan naisopettajia on liikaa ja koulutusta olisi rajoitettava. Poliisia sitävastoin kohdellaan aivan päinvastoin. Ajankohtainen poliisilaitoksen uudistus saa suurta huomiota ylimpien poliisiviranomaisten esiintyessä tuon tuostakin lähteinä. Monet muut jutut käsittelevät erilaisia ehdotuksia poliisiuudistuksiksi. Ne käsittelevät uutta poliisien univormua, liikennepoliisien tarvetta tietyillä Tukholman kaduilla, poliisia kohtaan tehtyjen valitusten käsittelyä, jne.

Kirkkoa ja koulua koskevat suhteellisen negatiiviset kirjoitukset esittävät nämä instituutiot uudistuskelvottomina. Niiden edustajien surkuteltava käytös todistaa itse instituutioidenkin auttamattomasta jälkeenjääneisyydestä. Tässä lehdistö esiintyy modernin ajan varsinaisena valistusinstituutiona, vaikka se vielä joutuukin kilpailemaan pappien ja opettajien kanssa. Nämähän edustavat kahta ideologista koneistoa, jotka tuohon asti olivat etulyöntiasemassa ihmisten tilan ja ajan organisoinnissa: kirkko- ja kouluvuodesta aina viikonpäivien kurinalaisiin rutiineihin.

Kirkon ja koulun arvostelu, jossa joukko näiden edustajia saa kärsiä asiansa puolesta, on luonteeltaan toisenlaista kuin tiettyihin elinkeinoelämän edustajiin kohdistettu kritiikki. Lukuisat liikemiehet saavat läksytystä — aina pienellä painetuissa jutuissa — hämäristä lii-

ketavoistaan. Kyse on kuitenkin lähinnä eräänlaisesta puhtaanapitotyöstä, jonka lehdistö ottaa tehtäväkseen. Liike-elämässä on sittenkin enemmän sankareita kuin huijareita. Lukuisat johtajat antavat lausuntoja, tekevät ehdotuksia tai kertovat kiinnostavia seikkoja matkoiltaan. Usein näiden kertomusten sanoma on, että ruotsalainen teollisuus kestää kansainvälisen vertailun.

Yleisemmältä kannalta journalismin suhdetta muihin instituutioihin näyttäisi luonnehtivan se, että journalistinen diskurssi ottaa *esittääkseen* näitä instituutioita. Esittäminen tarkoittaa — kuten esimerkit ovat osoittaneet — että lehtitekstit suurimmalta osaltaan välittävät erilaisten toimijoiden puhetta. Kyse voi olla lausunnoista, jotka on annettu ilman journalistista väliintuloa. Lehteen kirjataan vain referaatti ilman journalistin kysymyksiä. Tällaista toisten instituutioiden diskurssien esittämistä löytyy joka etusivulta. Toisessa muunnelmassa journalisti tai ”lehti” on keskustellut toimijan kanssa ja kertoo eteenpäin, yleensä kommentteita, mitä asianosainen on sanonut. Tällaisessa tapauksessa toimija ja tietolähde ovat kursailematta yhtä, missä ei nähdä mitään pulmia. Paitsi lausuntoja, vuonna 1925 välitetään ennen muuta byrokraattisia dokumentteja.

”Esityksessään koskien hallitukselle tehtyä valitusta Linköpingin lääninhallituksen epäämästä päätöksestä anomukseen autopiililiikenteen harjoittamisesta on Norrköpingin-Söderköpingin-Vikbolandetin rautatieosakeyhtiö ilmaissut huolestuneisuutensa johtuen yhä kovenevasta kilpailusta autopiili- ja rautatieliikenteen välillä”

Tämän institutionaalisen aseman myötä seuraa myös tietty *journalistin rooli* — journalistin asema ja tehtävät yhteiskunnallisena toimijana. Tärkein näistä rooleista on referoijan tehtävä. Koska journalismi ei vielä ole kehittynyt omaksi instituutiokseen, sillä ei myöskään ole omia maailman ymmärtämisen mallejaan. Usein kuvassa on mukana ihmettely — kysymysmerkit pääsevät lehteen asti. Journalismi ei kontrolloi mistä tulee ajankohtaista, kuten se tekee myöhemmin. 1920-luvulla journalisti on henkilö, joka kerää kokemuksia, havainnoi, tulkitsee ja ilmoittaa tulokset lukijalle. Journalisti on maailmaa tarkasteleva ja tulkitseva henkilö:

... silminnähtäviä *merkkejä siitä*, että asianosaisten viranomaisten kiinnostus katuliikenteeseen on herännyt viime päivinä. Yksi tällainen *merkki* joka oli havaittavissa erityisesti eilen ... *näyttää* olevan ruotsalaisista kapteeneista kokenein.¹³

Toinen rooli, toimittajarooli, ilmenee siinä, miten journalisti ohjaa yhteiskunnassa käytävää keskustelua. Parhaiten tätä voisi kuvata ehkä eräänlaisena portinvartijan roolina. Joukolla erilaisia yksittäisiä toimijoita tai joidenkin tahojen edustajia on kaikilla jotain sanottavaa ja toimitus/toimittaja päästää esiin milloin yhden milloin toiset.

1955

Nykylukijaa 1950-luvun lehdissä hämmästyttää ennen muuta rakennettavien ja vihittävien siltojen ja teiden määrä. Ehkä tällä alalla elettiin noususuhdannetta, mutta kiinnostavaa on, että journalismi käsittelee myös näiden siltojen ja teiden ’reseptiä’, projektien mahtipontista ja tulevaisuuteen suuntautuvaa luonnetta ja niiden yhteiskunnallista ja kulttuurista puolta.

Monet jutut rakentavat jännitettä eristäytymisen/etääntymisen ja yhdentymisen/lähentymisen teemojen välille. Tästä pääsemme 1950-luvun *hallitsevaan tapahtumatyyppiin*,

jota olemme päättäneet kutsua *symbolitapahtumaksi*. Sitä voi pitää eräänlaisena nurinkääntyneenä metaforana; se on todellinen tapahtuma sanan fyysisessä merkityksessä, eikä mitään alkuperäisestä yhteydestään jonkin asian vertaukseksi irronnutta. Symbolitapahtuma kiinnittyy hallitseviin ajattelutapoihin, ideologioihin tai jäsentymättömään 'ajan henkeen' hienovaraisen dialektisella tavalla. Symbolitapahtuman aktualisoi ajan hallitseva teema (josta se ammentaa uutisarvonsa ja/tai latauksensa) samaan aikaan kun tapahtuma on mukana rakentamassa ja voimistamassa itse teemaa.

1950-luvun symbolistatapahtumia luonnehtivat vastinparit yhdentymisen ja hajoamisen, yhteisöllisyyden ja yksinäisyyden (eristyneisyyden), sopusoinnun ja riitaisuuden, rakentavuuden ja hajottamisen välillä. Suuri osa tuon ajan uutismateriaalista voidaan sijoittaa jompaan kumpaan näistä vastakkaisista diskursiivisista kentistä.

Kurjistuvaa maailmaa vastassa seisoo kansankoti Ruotsi, jossa hallitsee yhteiskunnallisen järjenkäytön herruus (säännönmukaisesti juuri herrat puhuvat, kuuntelevat ja sopivat asioista tutkimusviikon kuvissa). Kansankodin rauha ja sen jatkuvat edistysaskeleet perustuvat sille, että yhteisymmärrystä ei horjuteta ja että ne ryhmät ja yksilöt, jotka vielä eivät ole integroituneet mukaan, liitetään osaksi kansankodin projektia. Näin on samalla vihjaittu, mitkä ovat kansankotia uhkaavat vaarat ja kauhut: ulkopuoliset, poikkeavat, arvaamattomat ja — mikä kiinnostavinta — yksinäiset ja eristäytyneet. Erillisyydet ja eristyneisyys ovat vastakkain yhteisyyden ja lähentymistoimien kanssa.

Koalitiollahitusten aikana myös muut kuin sosialidemokraatit ja talonpoikaispuolueet kootaan tukemaan yhteisiä tavoitteita ja tehtäviä. Tällä maallisella ekumenialla on tietenkin vastineensa kirkollisessa maailmassa. Västeråsissa pidetään ekumeeninen kokous, johon osallistuu muun muassa Manfred Björkvist. Sitaatissa kokouksesta kuuluu konsensusyhteiskunta: "Vierekkäin, tunnustuksellisista ja seurakunnallisista eroista huolimatta ..." Tapauksissa puhutaan "yhteiskristillisistä tehtävistä" ja "tuomiorovastin yllä siteeratut avaus sanat kuvaavat koko kokouksen henkeä" kirjoittaa VLT. Kokousta hallitsi ekumeeninen "yksimielisyyden" ja "yhteisten tuntemusten" ilmapiiri ja "näkemys, joka on yhteinen kaikille kristityille". Sama henki hiukan maailmallisemmissa yhteyksissä saattoi kuulostaa esimerkiksi tältä:

"Että he yhdessä elävät edelleen toistensa iloksi ... pitäisi lisätä yhteistyötä perustutkimuksen ja soveltavan, teknisen tutkimuksen välillä ... Yhdistyksen hallitus on viikon aikana yksimielisesti päättänyt puhua sen yhteisen linjan puolesta, jota LO:n edustajisto on suositellut ... Tällaisten lääkärikeskusten synnyttämisen ratkaisu täytyy löytyä yhteistyöstä ... Hänen vastuullinen ja taitava sovittelukykynsä on merkki ihmisestä, jota luonnehtii epätavallinen hengen ja ruumiin täysikäisyys ... On ilo havaita, että yhteistyö Vattenfallin ja voimalaitoksen välillä on toiminut niin hyvin ... tarvitaan lisää yhteistyötä erilaisen tutkimuksen välillä, yhtä hyvin virallisen kuin yksityisenkin ... kansainvälistä täysipainoista yhteistyötä hallitusten ja tiedemiesten välillä tarvitaan ... jossa pääministeri ja joukko sosialidemokraattisia kaupunginvaltuutettuja istuivat yhteiseen pöytään paikalle kutsuttujen tiedemiesten kanssa ...

Sanalla "yhteiskunta" on yksinomaan positiivisia konnotaatioita ja sitä käytetään melkein synonyymina sellaisille sanoille kuten "yhteisymmärrys", "yhteinen", "rinnakkainen", "seurue" ja "yhdessä" — tai niiden kanssa läheisessä yhteydessä. Lehdet vahvistavat ennen kaikkea keskustelun yhteiskunnan kantavaksi periaatteeksi.

1955 lehdet ottavat tehtäväkseen ryhtyä kollektiivisten pyrkimysten järjestelijöiksi. Leh-

ti hallinnoi viestintää ja yhteispeliä erilaisten kollektiivien ja sosiaalisten kategorioiden välillä. Se puhuu myös viranomaisten kanssa sopivista ratkaisuista yhteiskunnan ongelmiin. Lehti ottaa myös välittääkseen yhteiskuntainformaatiota modernimmassa merkityksessä: se välittää viranomaisten sanomaa kansalaisille. Tämän herättämät keskustelut symbolisoivat itsessään yhteiskunnan yksituumaisuutta.

1920-luvun vapaasti leijuvan lausuman sijaan lehti kuvaa nyt todella tapahtuvaa sosiaalista viestintää. Konferenssi on ajan arkkityyppinen sosiaalinen tilanne. Viestintään ja yhteiskunnassa käytävään keskusteluun keskittyminen symboloi yhteisymmärrykselle perustuvaa sosiaalista järjestystä. Lehti kuvaa, rakentaa ja organisoii tätä keskustelua. Marraskuun tutkimusviikon lehdissä on etusivuja, joilla ei käsitellä mitään muuta kuin kokouksia ja ihmisten välille järjestettyjä keskusteluja (poislukien jotkut pikku-uutiset).

1920-luvun monet, joko suoraan lukijalle suunnatut tai kvasidialogeiksi järjestetyt yksinpuhelut korvautuvat nyt keskenään keskustelevien ihmisten todellisilla dialogeilla. Ne ovat joko spontaaneja tai lehden järjestämiä. Puhuva yksilö on antanut tilaa keskustelevalle ryhmälle, joka on enemmän tai vähemmän yhtä kuin ”yhteiskunta”. Tämä ei ole yksinomaan tekstien ominaisuus: myös kuvat puhuvista tai puheen pitäneistä yksilöistä ovat kadonneet lehtien sivuilta. Useimmat kuvat ihmisistä esittävät ryhmää keskustelemassa tai kuuntelemassa jotakuta, joka puhuu kuvan ulkopuolella. Tässä ei ole kyse vähemmästä kuin konsensusyhteiskunnan tuotantokeskuksesta. Tekstit ja kuvat eivät yksinomaan esitä yhteiskunnallista järjestystä, ne ovat mukana sen luomisessa.

1950-luvulla *kysymyksille löytyy vastauksia*. Vastauksia ovat isommat tai pienemmät uudistukset, usein yksinkertaiset tekniset ratkaisut yhteiskunnallisiin ongelmiin. On siis ratkaisuja ja vastauksia kysymyksiin:

Hallituksen asettaman komitean tehtävänä on selvittää asiaa ja lopulta ehdottaa *ratkaisua* tähän ongelmaan ... Tällaisten lääkärikeskusten synnyttämisen *ratkaisun* löytäminen löytyy yhteistyöstä kaupungin lääkärin ja yksityislääkärin välillä ilman byrokraattisia muotoja ... Viihtyvyysoongelmaan sairaalassa on löydettävä tyydyttävä *ratkaisu* ... Monin paikoin muuallakin saaristossa ovat suuret liikennekysymykset *ratkeamassa*. Kaikki tekniset edistysaskeleet on arvioitu kysymällä: miten ihmisen käy? Tähän asti kysymykseen on saatu myönteinen *vastaus* ... Ammattiyhdistysliike on *vastannut* automatisaatiota koskevaan kysymykseen ratkaisemalla suhteensa rationalisointiin yleensä ...

Vuoteen 1955 tultaessa ovat *esitetyn* (sen, jota lainataan) ja *esittävän* (sen, joka lainaa, organisoii ja manipuloi muiden lausumia — vrt. viite 6) diskurssin rajat hämärtyneet. Tämä johtuu siitä, että journalistinen instituutio on sekin *integroitunut* yhteiskuntaan, muihin instituutioihin ja diskursseihin. Siitä huolimatta on vielä suhteellisen helppoa erottaa, kuka mitään sanoo.

Kuvat vuonna 1955 käsittelevät konsensuksen tuottamista ja sosiaalista ihmisjoukkoa. Hallitsevan kuvakategorian kuvat esittävät useita henkilöitä. Myös yksilöiden kuvat tietyissä ympäristöissä ovat lisääntyneet. Henkilöpotreit ja asiakuvat ovat vähentyneet. Kaikkiaan 67 kuvaa (137:stä, vrt. taulukko 1.) esittää kahta tai useampaa ihmistä. He puhuvat keskenään, kuuntelevat toisiaan ja osoittavat asioita toisilleen. Tätä tekevät eliittihenkilöt tai tilaisuuksien osallistajat. Tilaisuudet puolestaan heijastelevat yhteiskunnan järjestäytyneitä intressejä. Kuvissa näkyvien ihmisten välit ovat joskus suhteellisen intiimejä.

He halaavat, tervehtivät tai katsovat toisiaan. Kuningaspari palaa matkalta ja syleilee kreivipariskuntaa, Anita Edberg tervehtii prinssi Philipiä, voimistelunopettaja onnittelee ruotsalaista mestaria ja monissa kuvissa näkyy toisiaan syleileviä näyttelijöitä. Bussinkuljettajat ja matkustajat katsovat toisiaan silmiin.

Monissa kuvissa nähdään yleisö, kun taas esiintyjä tai huomion kohde on joskus kuvassa mukana, toisinaan taas ei. Yleisö itsessään näyttää olevan valokuvauksellisesti kiinnostava. Tavallinen tällaisten kuvien tilanne on kokous tai konferenssi. Kuvassa voi myös olla ihmisiä, jotka ovat mukana jossakin yhteisessä kokemuksessa. Kuvat esittävät konferenssin kuulijoita, ihmisiä jotka osoittavat asioita toisilleen tai jotka pohtivat yhdessä kaikkea mahdollista.

Toinen sosiaalinen asetelma esittäytyy ryhmäkuvissa, jotka on varattu johtavan luokan ulkopuolisille henkilöille. Usein kuvassa on perheenjäseniä, jotka ovat olleet mukana jossakin tapahtumassa. Tavalliset ihmiset voivat myös olla suorittamassa yhteistä työtehtävää tai esiintyä jonkin seremoniallisen tilaisuuden yleisönä — sillan avajaisissa, tien vihkiäisissä jne. Ryhmäkuvan ihmisillä on jotain yhteistä. Usein he ovat perhe, joskus he ovat selvinneet jostain kokeesta, koettelemuksesta tai vastaavasta.

Nykyisyys on 1950-luvulla piste, josta vilkuillaan eteenpäin, esimerkiksi laatimalla ennustuksia tai kaavailemalla suunnitelmia. Kummassakin tapauksessa suunta on kohti parempia aikoja. Nykyisyyttä symboloidaan usein myös kuvissa. Monet kuvat esittävät nuoret tulevaisuuden kantajina: koululaisia, alokkaita, vastavalmistuneita kurssiensa päättäjaisissä. Joitakin esimerkkejä nyt-muotoiluista voimme poimia esiin jutusta, joka kertoo uuden tietyömaan vihkimisestä: ”Irttonainen sora, joka *nyt* ropisee lokareissa, ajetaan pois, sanoo insinööri Ekman. *Nyt* tietyömaata jatketaan edelleen aina noin kilometri Mackmyran risteyksestä länteen ... Erityisen iloisia ollaan siitä, että lapset voi *nyt* jättää keskenään leikkimään ilman pelkoa siitä, että he jäisivät autojen alle.” Hyvä tulevaisuus on lopputulos projektista, joka suunnitellaan ja pannaan käyntiin (juuri) nyt:

Asiaa selvitetään juuri *nyt* ... Viimevuotinen kokeilu uusilla potilasvaatteilla ei onnistunut kovin hyvin, nyt kokeillaan uusia malleja ... joitakin kojeita kokeillaan juuri *nyt* Eteläisessä sairaalassa ... Linköping, Västerås ja Gävle ovat näitä vanhoja kaupunkeja, joista on tullut tai on juuri tulossa uusia. *Nyt* on Örebron vuoro ... *Juuri nyt* on toinen rakennusprojekti läpäisemässä kunnallisten viranomaisten tarkastuksen ... *Juuri parhaillaan* työskentelee komitea, jonka tarkoitus on arvioida uudelleen päätöstä ...

Journalistisen instituution *suhde muihin instituutioihin* ei ole enää yksinomaan *esittävä*, vaan sitä voi 1950-luvulla yleisesti kuvata *osallistuvaksi*. Osallistujia ovat niin instituutio kuin yksittäinen journalistinkin. Lehti asettuu eri viranomaisten ja poliittisten toimijoiden kanssa tasa-arvoiseen asemaan ja pohtii näiden kanssa ajan yhteiskunnallisia ja poliittisia kysymyksiä. Toimitukset (päätoimittajat) kantavat kortensa yhteisymmärryksen kehoon järjestämällä ja käymällä keskusteluja muiden vastuullisten instituutioiden edustajien kanssa. Journalistit tekevät tutustumiskäyntejä uudistusbyrokraattien luona ja kertovat virkamiesten keskinäisistä toimista.

Journalisti on alkanut luonnehtia henkilöitä, tunnelmia ja tilanteita.

Tämä on atomiaikaa ja automaation aikakautta. Vitaalilla J.S. Edströmillä, joka 21 marraskuuta täyttää 85 vuotta, on teknikon toiveet ja yhteiskunnan rakentajan huo-

let. Hän ei pelkää sen enempää kuin ennenkään, mutta tarkkailee, mitä tapahtuu ... Suuren oikeudenkäynnin ensimmäinen päivä sujui laimean ja rauhallisen tunnelman vallitessa ...

1987

Vuotta 1987 hallitsevat *systemitapahtumat*, eräänlaiset abstraktit tekstuaaliset tapahtumakonstruktiot, joissa tilallis-ajalliset metaforat näyttelevät suurta osaa. Tapahtumat ovat usein suuntaa-antavia tai kuvaavat yleisempiä tendenssejä. Pääasiallinen sanoma on, että systeemi on epäkunnossa ("sairas") ja että ihmiset biologisina tai taloudellisina olioina ovat tästä syystä joutuneet kovalle koetukselle.

Lähes 100 000 neliökilometriä Itämerestä, Kattegatista ja Skagerrackista on tuho *koetellut* niin kovasti, että mitkään eläimet eivät voi siellä elää ... Maanviljelijän kannalta ikävää on, että häntä *kohtaavat* korkeat kustannukset, jotka aiheutuvat torjunta-aineista ja markkinoinnista ... suhteellisen pienet säteilyannokset, jotka ovat *kohdannet* myös pahiten altistunutta väestöä ... Viranomaiset ovat tottuneita luonnonkatastrofeihin ja onnettomuuksiin. Joka vuosi samanlaiset sattumukset *koettelevat* jotain maakuntaa ... Supistukset ovat *koetelleet* myös lukion ... Emme ymmärtäneet mikä meitä oli *kohdannut*¹⁴.

Vuonna 1987 myös journalistinen *viestintä* on yhä enemmän markkinaviestintää. Joukkoviestinten markkinat ratkaisevat entistä enemmän sen, mitkä sanomat välitetään ja miten. Tämä on suora seuraus puoluelehdistön katoamisesta ja siirtymisestä toimimaan puhtaasti kaupalliselta pohjalta. Koska tämä pohja ei kaikilla lehdistä ole sama, ilmenee lehtien välillä nyt myös kiintoisia eroja.

1920-luvulla *kysyttiin* paljon, mutta *vastauksia* löytyi vähän. 1950-luvulla puolestaan yhteiskunnallisiin kysymyksiin löytyi monia hyvin ymmärrettäviä vastauksia. 1980-luvulla journalismin strategia on toinen kuin 1950-luvulla. Nyt se on ottanut hoitaakseen suuren osan yhteiskunnallisesta ja poliittisesta viestinnästä, eikä enää ole kiinnostunut heijastelemaan muiden viestintää. Se ei raportoi muualla tapahtuvasta viestinnästä eikä kerro ihmisten ja poliitikkojen kysymyksiä ja vastauksia. Sen sijaan se muotoilee itse vastauksia kysymyksiin, joita kukaan ei oikeastaan ole alunperin asettanut. Yhteiskunnan ongelmat ovat suurelta osin informaatio-ongelmia (informaatiokonflikteja), mikä nostaa journalistin niiden keskeiseksi ratkaisijaksi. Journalisti ei kuitenkaan voi käsitellä tai edes panna merkille sitä, että joukkotiedotusvälineet itse ovat osa samaa informaatio-ongelmaa. Lehdet käyttävät paljon tilaa puhuakseen siitä, "mitä kysymykset oikein koskevat", mutta enää ei esiinny lainkaan sanaa "ratkaisu". Vuonna 1987 ratkaisut ovat ratkaisuja ongelmiin, joita ei muotoilla — siksi niitä ei myöskään voida kutsua ratkaisuiksi. Ongelmia sen sijaan riittää maailmassa, jossa ei ole laisinkaan ratkaisuja.

Vuonna 1987 sosiaalinen idylli, keskustelu ja viestintä ovat poissa. Niiden myötä on kadonnut myös kuva yhteiskunnasta yhteisönä. Yhteiskunta, joka 1925 koostui pääosin yksilöistä ja 1955 keskusteluyhteisöistä, ottaa jälleen vallitsevaan viestintämuotoon kytkeytyvän ilmiön. 1987 on selvästi vaikeampaa ymmärtää *kuka puhuu mitäkin*. Usein voi vain epäillä, että journalisti on sätkynukke, joka puhuu jonkun toisen äänellä. Journalistien ja erilaisten toimijoiden käymät lukuisat dialogit sulautuvat yhdeksi, journalistisen instituution monologiiksi. Journalistiset tekstit eivät enää kuvaa toisten viestintää, vaan ovat sulauttaneet

sen osaksi journalismin viestintää.

Yksi leimallinen piirre on preesensmuotojen osuuden nousu menneeseen viittaavien aikamuotojen kustannuksella. Nykyhetki dominoi suurelta osin vuonna 1987, verrattuna vuoteen 1955. Kuvaavaa on, että vuoden 1987 tavallisin verbi ”sanoa” sijoittuu kolmannelle sijalle, kun aiemmin sitä ei löydy 20 tavallisimman verbin joukosta lainkaan¹⁵.

Vuosien 1955 ja 1987 välillä on siis tapahtunut merkittävä uudelleenarviointi puhete-kojen käyttöarvossa journalistisena aineksena. Vai miten tulosta oikein pitäisi tulkita? Tietyllä tekstin tasolla on näet epäilemättä niin, että se, että joku sanoo jotain, on saanut entistä merkittävämmän aseman. Lehtiteksti toki koostui aiemminkin suurelta osin puheesta, mutta aiempi rikas repertuaari sanomista kuvaavia verbejä tai sanallisia kuvauksia — jotka kehystävät puhetekoa päästämättä sitä tyystin referaatin otteesta — on köyhtynyt ja saanut samaan aikaan uuden roolin. ”Sanoa”-verbin runsas esiintyminen vuonna 1987 on melkein uskomatonta. Usein on vielä niin, että sanoja on ”minä”¹⁶.

— Eräs kirkkoherra kertoi minulle että ”mitä lähempänä alttaria, sitä kovempi on kamppailu”, ja se pitää paikkansa minun suhteeni, *sanoo* Henriksson.

— Ei pidä paikkaansa, *sanoo* uhri — 22 -vuotias Lars-Erik Johansson. *Minulla* ei ollut veistä. Eikä myöskään riitaa epäilyn kanssa. *Minä* halusin vain puhua hänen kaaverinsa kanssa.

Aiemmin referoitiin se, mitä joku oli tietyssä paikassa, tietynä ajankohtana esittänyt. Juttujen sanoma oli, että jollakulla oli jotain kiinnostavaa sanottavaa. Vuonna 1987 referaatista on tullut epäyhtenäinen. Osan siitä, mitä toimija on kertonut journalistille tämä sulauttaa omaan tekstiinsä (ks. Ekecrantz & Olsson 1991), osa taas kirjataan irrallisiksi repliikeiksi journalistisen tekstin sisään. Kyse on monista eri muutoksista. Preesens hallitsee tekstiä, lähteen lausumat tulevat osaksi journalistista tilannekuvausta, toimijoista tulee lähteitä — lyhyesti sanoen puheet integroidaan tekstiin uudella tavalla. Syvällisempi erittely siitä, miten nykyjournalismissa diskursseja esitetään, ei voi rajoittua vain referointiteknikoiden tarkasteluun, vaan huomioon on otettava myös tekstit kokonaisuutena¹⁷.

Nykyisessä viestinnällisessä tilanteessa ajankohtaisuuden rakentaminen näyttää korvanneen menneeseen viittaavan referoinnin: se mitä tapahtuu, tapahtuu juuri nyt, vaikkapa sitten vain tekstissä. Tähän tekstuaaliseen kehitykseen on sähköisten tiedotusvälineiden suorilla lähetyksillä epäilemättä ollut vaikutuksensa, joskaan ne eivät selitä sitä kokonaan¹⁸. *Nykyisyys* on tyhjiö historian ja tulevaisuuden välillä: tyypillistä on, että huomio kohdistetaan negatiivisiin trendeihin ja että ajankohtaistamisen perusteet jätetään piiloon. Hallitseva suuntaus on selvä: jos tulevaisuus on olemassa, se on vielä pahempi kuin nykyhetki:

Varoittavia ääniä vesien tilasta virtaa *nyt* eri puolilta Ruotsia ... Jakobson puolestaan pitää vaarallisena sen huomiotta jättämistä, että niin rankka pörssikurssien romahtaminen kuin *nyt* on nähty vaikuttaa kielteisesti maailmantalouden tilaan ... *Nyt* näyttää siltä, että kasvu heikkenee jo ensi vuonna ja että vuonna 1989 joudutaan jo alamakeen, *sanoo* Björn Rosengren, Götabankenin pääekonomi ... Kaikista päinvastaisista lupauksista huolimatta, saavat Tukholman koululaiset *nyt* käyttää repaleisia ja vanhentuneita oppikirjoja vielä yhden vuoden ajan ... Ne ylimääräiset 15 miljoonaa, jotka kouluhallitus aikoi myöntää, jäädytetään, mikäli koulupoliitikot ajavat läpi ehdotuksen, jota Tukholman koulutoimikunta *nyt* esittää ...

Vuoden 1987 *kuvisa* yhteiskunta ei ole läsnä yhteisönä, vaan vain vertauskuvallisesti.

Vuoden 1987 henkilöpotrettien määrä on sama kuin vuonna 1955, vajaa kolmannes kaikista kuvista. Asia- ja miljöökuvat ovat edelleen hiukan vähentyneet, yhdeksästä kuuteen prosenttiin. Kiinnostavin muutos on, että yksinäiset ihmiset tietyssä ympäristössä ovat kasvataneet osuuttaan yhteisöjä kuvaavien kuvien kustannuksella. Kuvien sisältö on muuttunut vielä enemmän.

Joka neljäs kuva esittää yksinäistä ihmistä tietyssä, tunnistettavassa ympäristössä. Jos laskemme yhteen kaikki kuvat, joissa on vain yksi ihminen, saamme tulokseksi 55 prosenttia — tällainen individualismi ylittää jopa vuoden 1925 vastaavan noteerauksen (52 prosenttia, ja luonnollisesti myös vuoden 1955 luvun, joka on 43 prosenttia). Millaisissa tilanteissa 1980-luvun yksinäiset ihmiset sitten ovat ja miksi heitä lehdessä kuvataan?

Koeputkilapsi istuu muovipeiton päällä, Gevalia-tehtaan työläinen siemaisee kahvinsa loppuun ja slalomlaskija seisoo odottamassa rinteeseen keinoaluetusta. Puhelinlaitoksen korjausmies etsii 'taikavarvun' kanssa vanhoja kaapeleita maastossa, posti-myyntifirman nainen istuu tilausvuorten keskellä ja yksinäinen vaeltaja tähyilee ympärilleen autiossa metsässä. Poliisi istuu takavarikoitujen aseiden röykkiön keskellä, toinen poliisi esittelee 50 miljoonan kruunun setelipinoa, joka odottaa Palmén murhatutkimusten ratkaisevan vihjeen antajaa, kolmas poliisi puolestaan on pukeutut yleisen huumeikätköstä löytyneen kaasunaamarin. Pieni ihminen kävelee yksin Itämeren rantaa, vanha mies lykkää ostoskärryjen jonoa kerätäkseen rahaa syöpätutkimukselle ja näkövammainen hapuilee tietään kotiin rakennustelineiden ja muiden esteiden viidakon läpi.

Näissä kuvissa inhimillistä tilannetta määrittelee suuri, tuhoisa systeemi. Niiden lisäksi lehdissä on paljon kuvia, joissa juhlitaan tunnettuja henkilöitä: Astrid Lindgren täyttää 80 vuotta, Stefan Edberg voittaa Tukholman avoimen tennisturnauksen ja erään ruotsalaisen yrittäjän viini on menestynyt hyvin Ranskan markkinoilla. Ilmeisestikin kilpailussa onnistunut uimari tekee voitonmerkin altaassa.

Mikä sitten on yhteisöjä kuvaavien 42 kuvan sisältö vuonna 1987? Yli puolet niistä esittää kolmea asiaa: urheilua (11), protestoivia talonpoikia (7) ja namibialaisia vankeja (5). Nämä kuvat ovat useimmiten inhimillisesti koskettavia. Namibialaisvankien vanhemmat ovat yhtä onnellisia kuin tennisturnauksen voittaja ja ruotsalaiset pelaajat ovat yhtä masentuneita kuin italialaiset onnellisia pudotettuaan Ruotsin EM-kisojen loppuottelusta. Maarviljelijöiden protestikuvat kuuluvat yleiseen kuvakategoriaan. Tunteellisempien kuvien tavoin näitä kuvia löytyy useimmiten paikallislehdistä (Arbetarblad ja Vestmanlands Läns Tidning). Ne esittävät, miten yksilöt tai ryhmät reagoivat johonkin. He ovat juuri saaneet joko hyviä tai huonoja uutisia: koululle on luvattu rahaa ja uhka lopettamisesta on väistynyt, uhka supistuksista saa hoitajat miettimään töiden lopettamista. Vuoden 1987 yhteisökuvilla onkin paljon yhteistä tuonaikaisten yksilöitä ympäristössä esittävien kuvien kanssa. Se, että näissä kuvissa on monia ihmisiä, ei tee niistä samaan tapaan sosiaalisia kuin vuoden 1955 kuvat olivat. Toiset ihmiset ovat monasti usein ikään kuin kuvan täytettä, osa (työ)ympäristöä. He ovat usein nimettömiä ja heitä jopa kuvataan takaapäin.

Kuvien miljööt aineellistavat yhteiskuntaa. Ne esittävät myös jotain abstraktia, "systeemiä". Vaikka fyysiset ympäristöt ja konkreettiset esineet niissä ovat usein metaforia, silti ne luovat konkreettisen tai esineistyneen kuvan ihmisen tilanteesta. Journalismi ei kuvaa eikä järjestä viestintää ihmisten, vaan ihmisten ja objektien välillä. Yksinäiset ihmiset tuhotussa ympäristössä tai asioiden ja esineiden keskellä ovat tyypillisiä vuoden 1987 lehtikuvan ai-

heita. Myös ihmisryhmiä esittävässä kuvissa nousee objektiluonne esiin: ihmiset eivät keskustele, vaan tekevät tai ovat juuri tehneet asioita, toinen toiselleen. Toinen on arvo-objekti tai jonkin sattumuksen uhri. ”Yhteiskunta” on yleisesti ottaen poissa. Se on välillisesti läsnä erilaisten tuhoavien voimien muodossa. Se on kimppu abstrakteja voimia, joilla ei ole sosiaalisia seurauksia, vaan jotka vaikuttavat yksittäiseen ihmiseen biologisena tai taloudellisenä oliona. Kaikki viestinnällinen ja sosiaalinen on tehty näkymättömäksi.

Vuonna 1987 myös journalismin ja *muiden instituutioiden* välinen suhde on muuttunut. Yhteiskunnalliset ongelmat ovat kasautuneet: ne eivät ole vain isompia kuin aiemmin, ennen kaikkea niistä on journalistisissa todellisuudenkuvauksissa tullut loputtoman paljon monimutkaisempia. Melko abstraktiksi käynyt systeemi on kehittynyt sellaiseksi, että sen kuvaaminen käy päinsä enää puhumalla tendensseistä ja abstraktien suureiden muutoksista. Journalismi on lähestynyt niitä instituutioita, joilla nykyään on lähestulkoon monopoli yhä erikoistuneemmaksi käyneeseen informaatioon ja yhteiskunnan ongelmien analyysiin (samaa aikaan nämä instituutiot tarvitsevat kaiken saatavissa olevan journalistisen huomion, etulyöntiaseman todellisuuden konstruomisesta käytävässä, yhä kiihkeämmässä kamppailussa, joka lyö leimansa 1980-lukuun). 1980-luvulla journalismilla on keskeinen asema niiden instituutioiden joukossa, jotka kilpailevat vallasta kuvata todellisuutta julkisuudessa.

Vuoden 1955 kansallisten etujen suojaaminen (joka kävi ilmi muun muassa siitä, miten uhka määriteltiin) on vuonna 1987 korvautunut valtakunnallisten ja paikallisten tiedotusvälineiden työnjaolla. Edelliset keskittyvät suuriin ”systeemiongelmiin” ja kehityssuuntiin, jälkimmäiset taas siihen, miten järkkymätön systeemi kohtaa erilaiset ihmisryhmät paikallisilla tai alueellisilla markkinoilla tai siihen, miten eri ryhmät pyrkivät selviytymään instituutioita vaivaavista ongelmista, joita instituutioilla on (hyökkäys suuntautuu tiedotusvälineen omalta toimintatasolta muualle: paikalliset tiedotusvälineet kritisoivat alueellista päätöksentekoa ja alueelliset puolestaan arvostelevat paikallisia instituutioita). Journalismi seisoo kaiken keskustassa, julkisen keskustelun järjestelijänä. Se joko poimii toimijoiden joukosta parhaan asiantuntijan tai esittää itse asiantuntijaa uudessa diskurssien järjestyksessä.

Journalismin ja yhteiskunnan hallitsevien diskurssien *integroituminen* tai *yhteensulautuminen* 1980-luvulla käy epäsuoremmin ilmi siitä, miten journalismi omaksuu yksityisten ja julkisten byrokratioiden ja hallitsemiskoneistojen (”lähdeorganisaatioiden”) tosiasiallisuutta rakentavat sanomat. Nämä kuvaukset sisäistyvät journalismiin pestynä ja journalistisesti käsiteltynä osittaispropagandana. 1987 journalistinen diskurssi on tiettyyn mittaansa sulautunut yhteen yhteiskunnan muiden todellisuutta määrittelevien mahtien kanssa. Näiden välinen symbioottinen suhde on toinen kuin aiemmin. Jos symbioosi 1925 syntyi ja eli henkilökohtaisella tasolla (päätoimittaja oli poliitikko, poliitikko julkisuustyöläinen), vuotta 1955 leimasi ideologinen symbioosi: kansankoti oli yhteinen poliittinen ja taloudellinen asia. 1987 symbioosi on kaivertunut sisään journalistisen työtavan perusteisiin.

1980-luvun *journalistit* näkevät itsensä tai kollegansa usein asiantuntijoina, yksinä muiden joukossa. Tämä perustuu kykyyn, joka tiedotusvälineillä on kommentoida julkisen keskustelun muiden toimijoiden puheita. Toinen 1980-luvun journalistin rooli on informaation ja raakatiedon (datan) hallinnointi. Journalistit keräävät tietoja, luovat rekonstruktioita ja määrittelevät tilanteita — tämän taustana on usein toimituksessa alun perin tehty päätös panostaa siihen, että jokin asia tai ryhmä lanseerataan ongelmaksi.

Lopuksi

Yllä esitelty diskurssianalyysi antaa kuvan siitä, miten journalismin todellisuuskonstruktion lyövät leimansa kulloisenkin historiallisen kontekstin rakenteelliset suhteet. Torstendahlin (ks. Nybom & Torstendahl 1989) mallissa vuosi 1925 sijoittuu aikaan, jota hän kutsuu *organisoidun kapitalismin* ajaksi. Se ulottuu vuodesta 1870 toiseen maailmansotaan asti. Vuonna 1955 puolestaan eletään *osallistuvan kapitalismin* vaihetta, jota luonnehtii yhteistyö valtion, teollisuuden ja ammattiyhdistysliikkeen kesken. Vuosi 1987 taas sijoittuu aikaan, jota Torstendahl haluaa nimittää *korporatiiviseksi kapitalismiksi*. Organisoitua kapitalismia (1925) hallitsee luokkataistelu. Osallistuvan kapitalismin — ja osallistuvan journalismin — ruotsalaisessa mallissa (1955) keskeistä on yhteiskuntaluokkien välinen yhteistyö (Johansson 1989), jota symboloi kansankodin ajatus. Korporatiivisessa kapitalismissa (1987) luokkayhteistyön projekti (siis ruotsalainen malli) romahtaa ja sen tilalle ilmestyy uusia sidoksia: yhtäältä ainakin byrokraattien välillä (”uusi luokka”) ja toisaalta uusien ”erityisintressien” välillä, usein alueellisen luokkayhteistyön muodossa.

Nykypäivän yhteiskunnassa (1987) voi havaita muun muassa yhden selvän suuntauksen. Ne ihmisten väliset viestinnälliset suhteet joita journalismi aiemmin esitti (1925) tai oli organisoimassa (1955), ovat pitkälti korvautuneet ihmisten ja objektien (esineiden) välisillä suhteilla. Yksi tulkinta tästä voisi olla, että journalismi näyttää nykyään tekevän kaiken muun viestinnän paitsi omansa näkymättömäksi.

Poliittinen diskurssi on kehittynyt eri instituutioiden välisen *interdiskursiivisen* pelin kautta: politiikka, poliittinen journalismi ja politiikan tutkimus ovat ottaneet mittaa toisistaan¹⁹. Osallistuvan kapitalismin aikana poliitikalla oli keskeinen ja hallitseva asema. Se oli yhteiskunnallisten muutosten menetelmä, ja poliittisesta viisaudesta tuli luonnollinen ja ainoa legitiimi järjelyn muoto, kaikille yhteiskuntaluokille sopiva tapa. Eri yhteiskunnallisilla toimilla (kuten journalismilla) oli määrätty funktionsa. Sitävastoin vuodelle 1925 oli leimallista yhteiskunnallisten luokkien välinen kamppailu. Yhteiskunnassa ei vallinnut yksimielisyyttä siitä, minkä poliittisen viisauden oikein pitäisi hallita. Vuonna 1987 tällainen poliittinen järki on ajautunut kriisiin — tosin itse asiaa tiedostamattaan. Kriisin oivaltamisen asemesta poliitikot kysyvät, mihin Ruotsi on menossa, ja kuvaavat voimia, joita itse eivät ymmärrä. Aiemmat poliittiset ratkaisut näyttävät nyt mahdottomilta. Nurinkurista kyllä, journalismi itse on ollut mukana luomassa tätä systeemiä, johon ei enää voi vaikuttaa. Journalismin tilannekuvauksista ovat keskenään toimivat ihmiset pudonneet pois. Tämän päivän vallankäyttäjät ovat sen sijaan usein näkymättömiä journalismin lähteitä²⁰. Journalismin kasvanut todellisuuden määrittelymahti on raivannut yksityisille ja julkisille byrokraatioille väylän muuttaa näkymättömästi yhteiskunnan rakenteita.

Yleinen johtopäätökseni on, että uutisvälineet heijastelevat yhteiskunnallista kehitystä, mutta enemmänkin epäsuorasti. Journalismi esittää yhteiskunnan historiallisia tiloja ja on mukana niiden sosiaalisessa rakentamisessa. Journalismi on rakentamassa sosiaalisia suhteita ja yhteiskunnallisen viestinnän muotoja — tämä on yksi puoli historiallista yhteiskuntaa. Kuvausten muuttuvat sisällöt heijastavat muutoksia tiedotusvälineiden institutionaalisessa tuotantokontekstissa ja yleisemmin, diskurssin yhteiskunnallisissa funktioissa.

Viitteet

1. Tässä julkaistu teksti on lyhennelmä artikkelista (1994a) *Journalistik som kommunikation. Tre tidstablåer*. Teoksessa Carlsson, Ulla et al (red.) *Kommunikationens korsningar*. Göteborg: Nordicom-Sverige. Tekstin ovat toimittaneet ja kääntäneet Veikko Pietilä ja Risto Kunelius. Tarkemmin saman tutkimuksen tuloksiin voi tutustua tutkimusraportista Ekecrantz, Jan, Olsson, Tom, Pollack, Ester ja Sahlstrand, Anders (1994b) *Tre Tidstablåer*. Stockholm: JMK.
2. Sekä empiirisen aineiston että sen tutkimustekniikoiden näkökulmasta tätä tutkimusta selvittää tarkemmin erityisessä raportissa, ks. Ekecrantz et. al. (1994b). Seikka-peräisemmän selostuksen koko tutkimusohjelmasta tarjoaa Ekecrantz & Olsson (1993a).
3. Käsillä oleva tutkimus soveltaa yhtä kolmesta laajemman tutkimusohjelmamme strategiasta. Muissa tutkimusohjelman osissa rakennetaan pituussuuntaisia kuvauksia journalistisen sisällön kehityksestä (5 tai 10 vuoden välien alkaen vuodesta 1905) yhdessä tapaustutkimusten kanssa. Vuosi 1987 merkitsee poikkeusta poikkileikkauksen 30 vuoden väleissä. Sen mukaan ottaminen johtuu siitä, tältä vuodelta meillä on myöhemmin käytössämme jo olemassaoleva lehtikokoelma Göteborgin yliopistossa.
4. Myös niissä teorioissa, jotka ehdottavat näiden kahden analyysitavan yhdistämistä voi havaita tendenssin korostaa jompaa kumpaa aspektia. Foucault tutkii diskursseja ja valtaa, mutta ei tarkastele tekstejä kovinkaan systemaattisesti (ks esim. Foucault 1971). Bahtin puolestaan analysoi tekstejä, mutta hänellä on vähemmän sanottavaa tekstien ja niiden tuotannon olosuhteiden kytkennöistä (vrt. esim. Gardiner 1992, 177 eteenpäin). Thompson (1990) eräs toinen tutkimusohjelman keskeisistä innoittajista, kuuluu niihin jotka ovat yrittäneet integroida näitä kahta näkemystä ns. syvähermeneuttisessa menetelmässään. Siinä diskurssit (teksteinä) pyritään sitomaan yhteiskunnallis-historiallisiin tilanteisiin (tekstien ulkopuolelle). Jälkimmäinen on olemassa vain jo etukäteen tehdyissä tulkinnoissa, minkä vuoksi kontekstianalyysi aina osittain joutuu käsittelemään intertekstuaalisuutta ja erilaisten diskurssien yhteispeliä. Tätä ajatusta on edelleen kehittänyt Fairclough (1992 a,b, 1993). — Alkuperäisessä, pidemmässä tekstissä Ekecrantz ym. vertaavat journalistisen diskurssin analyysin tuloksia kulloisenkin ajan 'vuosikirjoihin' ja myös erilaisiin historian oppikirjoihin. Tämä on esimerkki kontekstien tekstuaalisuudesta ja sellaisesta kontekstianalyysistä, josta edellä puhutaan. Tilan puutteen vuoksi tämä osuus tekstistä on kuitenkin jätetty pois — Suom. huom.
5. Käsite 'intertekstuaalisuus' on tässä peräisin Kristevan tavasta lukea aikanaan (1969) melko tuntematonta Bahtinia ja erityisesti tämän ajatuksia (kirjallisuuden) tekstien "dialogisuudesta" (Kristeva 1986). Myöhemmät tutkimukset käsitteen tienoilta ovat sekä laajentaneet sitä että johtaneet joukkoon erotteluja, esimerkiksi "manifestin" ja "konstitutiivisen" intertekstuaalisuuden välillä (Fairclough 1992a). Edellisen rooli journalismissa on ilmeinen, koska kyseessä on se, miten muiden puheet ja tekstit ("edustettu/esitetty diskurssi") järjestetään journalistisessa tekstissä ("edustava/esittävä diskurssi"). Ensimmäinen tarkempi tämän ongelman käsittely löytyy Volosinovilta (1929/1990). Ajankohtainen esitys Volosinovin analyysin implikaatioista on Clark & Holqvist (1984, 212 eteenpäin). — Erottelu "representerad" diskurs/"representerande" diskurs, jolla Ekecrantz tässä tarttuu interdiskursiivisuuteen, kääntyy kehnosti suomeksi. Alkukieli mahdollistaa kaksoismerkityksen sekä esittämisestä että edustavamisesta. Molemmat aspektit ovat tietenkin journalismissa keskeisiä. Suom. huom.
6. Vrt. Ekecrantz & Olsson (1994, 40 eteenpäin).

7. "(Genret) rohkaisevat viestimään tiettyjä, etukäteen luotuja *teemoja*, säätelemällä ja valikoimalla tiettyjä diskurssin *aiheita*, määrittämällä sopivien *kysymysten* ja *vastausten* alan, järjestämällä *ajan* ja *paikan* kokemista (perception), ja niin edelleen." (Gardiner 1992, 84 eteenpäin, korostukset JE).
8. Käsite "professio" johtaa helposti journalistisen instituution autonomian ylikorostukseen suhteessa muihin instituutioihin. Siksi voi olla hedelmällisempää tiukan ammattilisuuden sijaan puhua esimerkiksi historiallisesti vaihtelevista 'tulkitsevista yhteisöistä' (interpretive communities) ja siitä, miten yhteiset tulkinnat todellisuudet tai etukäteen muodostuneen konstruktiot julkisista tapahtumista tulevat rakennetuiksi tällaisten yhteisöjen sisällä (vt. Zelizer 1993; Noelle-Neumann & Mathes 1987).
9. Menetelmää ovat Ruotsissa kokeilleet muun muassa Benny Brodda ja Gunnell Källgren (ks. esim. Källgren 1991). Itse työstämiemme tekstimassojen käsittelyssä olemme käyttäneet datalingvististä ohjelmaa (PCBeta), jonka on kehittänyt Benny Brodda.
10. "... datan kerääminen, analyysi, ja teoria ovat vuorovaikutussuhteessa toistensa kanssa. Emme aloita teoriasta ja sitten todista sitä oikeaksi tai vääräksi. Paremminkin aloitamme jollakin tutkimusalueella ja sen, mikä katsotaan sillä alueella relevantiksi annetaan nousta esiin ... selittämään ilmiötä teoreettisen kehyksen valossa joka kehkeytyy itse tutkimusta tehtäessä" (Strauss & Corbin 1990, 23 ja 49).
11. Määrällisen sisällönanalyysin perusyksikkö on juttu (joissakin kohdissa käytettiin sanaa, tapahtumaa, kuvaa tai jotain muuta). Juttumuuttujia ovat juttujen muoto (palsanleveys, kuvat, singeeraus, jne.) ja sijoitus lehdessä (sekä sivulla että koko lehdessä). Tunnistamismuuttujia ovat lehti, vuosi, viikonpäivä ja jutun numero esimerkkilehdessä. Nämä muuttujat koodattiin koko perusmateriaalista (neljä lehteä joka kymmenes vuosi, noin 20 000 juttua) ja ne muodostavat pohjan erilaisille otoksille. Tässä poikkileikkaustutkimuksessa ovat mukana lisäksi muuttujat: otsikkokysymysten esiintyminen, hallitsevat tapahtumat, hallitseva tapahtumatyyppi, esiintyminen vuosikirjassa, yhteiskuntasfääri ja aikakonstruktio. Nämä muuttujat anatvat osaltaan mahdollisuuden vertailuihin aiempien tutkimusten kanssa, osin ne toimivat myös siten, että ne antavat tietyt raamit laadullisille analyyseille.
12. Koko otos tässä on yhteensä 309 kuvaa neljän lehden 78 etusivulta.
13. Näissä havainnollistavissa katkelmissa olemme pidättyneet tarkoista lähdeviittauksista. Kaikki esimerkit ovat tässä tutkimuksessa aiemmin esitellystä tekstikokoelmasta.
14. Sana "kohdata" (drabba) ei esiinny kertaakaan aiempien vuosien jutuissa, mutta sen sijaan 18 kertaa vuonna 1987.
15. Kun kaikki sanoa-verbin erilaiset esiintymismudoot lasketaan mukaan, vuonna 1925 sen esiintyy 31, vuonna 1955 67 ja vuonna 1987 170 kertaa.
16. "Minä"-sanan frekvenssit eri vuosilta ovat: 12 (1925), 34 (1955) ja 103 (1987)!
17. Ks. enemmän Clayman 1990; Pietilä 1992. Kuva-analyysi myös osoittaa, miten eri elementit voivat pelata yhteen.
18. Vertailtaessa sanojen frekvenssia sanan "nyt" osuus kasvaa voimakkaasti vuoden 1955 jälkeen(frekvenssit eri vuosina ovat 55,58 ja 93). Tämä osuu yksiin myös muilla materiaaleilla ja muilla menetelmillä tehtyjen tutkimusten kanssa, jotka koskevat journalimsin aika- ja tapahtumakonstruktioita (Ekecrantz & Olsson 1991, s. 79 eteenpäin ja 1994, s. 40 eteenpäin).
19. Tämä on tiettyssä mielessä yksinkertaistus. Poliitiikka koostuu monista ajan myötä muuttuvista osista (sosialidemokraattinen liike, lobbaajat, eturyhmät, erilaiset valtiolliset hallinto-organisaatiot, polikoivat tiedemiehet jne). Fairclough (1993, 138) määrittelee interdiskursiivisuuden seuraavasti: "Tekstimuodon rakentuminen erilaisista diskursseista ja genreistä". Johtuen työtämme hallistevasta insitutuutioperpsektiivistä korostamme enemmän tekstien takana toimivia prosesseja kuin itse tekstejä.

20. Ks. Ekecrantz & Olsson 1991, 1993a.

KIRJALLISUUS

- Bahtin, M. (1991) Dostojevskin poetiikan ongelmia. Helsinki: Orient Express.
- Bahtin, M. (1988) Det dialogiska ordet. Antropos.
- Chartier, R. (1964) "Intellectual history or sociocultural history? The French trajectories". Teoksessa La Capra & Kaplan (eds.) *Modern European Intellectual History: Reappraisals and New Perspectives*. Ithaca: Cornell University Press.
- Clark, K. & Holmqvist, M. (1984) Mikhail Bakhtin, Cambridge MA: Harvard University Press.
- Clayman, S. E. (1990) "From talk to text: newspaper accounts of reporter-source interactions". *Media, Culture & Society*, Vol 12(1990):79-103.
- Ekecrantz, J. & Olsson, T. (1991) *Så sant som det ar sagt: Källor och konstruktioner i journalistiken*. Stockholm: SIM.
- Ekecrantz, J. & Olsson, T. (1993) *Journalistiken roller: et forskningsprogram*. Stockholm: JMK.
- Ekecrantz, J. & Olsson, T. (1994) *Det Redigerade Samhället. Om journalistikens, beskrivningsmaktens och det informereade fömuftets historia*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Ekecrantz, Jan, Olsson, Tom, Pollack, Ester ja Sahlstrand, Anders (1994a) *Journalistik som kommunikation. Tre tidstablåer*. Teoksessa Carlsson, Ulla et al. (red.) *Kommunikationen korsningar*. Göteborg: Nordicom-Sverige.
- Ekecrantz, J., Olsson, T., Pollack, E. ja Sahlstrand, A. (1994b) *Tre Tidstablåer. Journalistik som kommunikation*. Stockholm: JMK.
- Fairclough, N. (1992a) "Discourse and text: linguistic and textual analysis within discourse analysis". *Discourse & Society*, Vol 3(2):193-217.
- Fairclough, N. (1992b) *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. (1993) "Critical discourse analysis and the marketization of public discourse: the universities". *Discourse & Society*, Vol 4(2):133-168.
- Foucault, M. (1993) *Diskursens ordning*. Stockholm: Symposion. Alkuteksti vuodelta 1971.
- Gardiner, M. (1992) *The Dialogics of Critique: M.M. Bakhtin and the Theory of Ideology*. London: Routledge.
- Gripsrud, J. (1991) "Moving images, moving identities: Texts and contexts in the reception of film and television". Teoksessa Gripsrud, J., Johansson, P. & Larsen, P. (red.) *Filmhistorie — fjemsynshistorie: perspektiv, metoder kilder*. Oslo: KULT 5.
- Kristeva, J. (1986) "Word, dialogue and novel". Teoksessa Moi, T. (ed.) *The Kristeva Reader*. Oxford: Basil Blackwell.
- Noelle-Neumann, E & Mathes, R. (1987) "The 'event as event' and the 'even as news': The significance of 'consonance' for effects research". *European Journal of Communication*, Vol 2, 37-67.
- Nybohm, T. & Torstendahl R. (red.) (1989) *Byrokratisering och maktfordelning*. Lund: Studentlitteratur.
- Pietilä, V (1992) "Beyond the News Story: news as discursive composition". *European Journal of Communication*, Vol. 7, 37-67.
- Strauss, A. & Corbin J. (1990) *grounded Theory: Procedures and Techniques*. London: Sage.
- Thompson, J.B. (1990) *Ideology and Modern Culture: Critical Theory in the Era of Mass Communication*. Cambridge: Polity Press.
- Voloshinov, V.N. (1973) *Marxism and the Philosophy of Language*. New York: Seminar Press. Suomenettu nimellä *Kielen dialogisuus*, Tampere: Vastapaino (1990). Alkuteos vuodelta 1929.
- White, H (1990) *Metahistory: The Historical Imagination in the Nineteenth-Century Europe*. Baltimore & London: Johns Hopkins University Press.
- Wuthnow, R (1989) *Communities of Discourse: Ideology and Social Structure in the Reformation, the Enlightenment, and European Socialism*. Cambridge MA & London: Harvard University Press.
- Wuthnow, R. (1992) "Introduction: New directions in the empirical study of cultural codes". Teoksessa Wuthnow, R. (ed.) *Vocabularies of Public Life: Empirical, Essays in Symbolic Structure*. London: Routledge, 1-16.
- Zelizer, B (1993) "Journalists as interpretive communities". *Critical Studies in Mass Communication*, Vol 10, 219-237.